

ISSN-L: 2617-7064

ΛΟΓΟΣ

THE ART OF
SCIENTIFIC MIND

SCIENTIFIC JOURNAL

№2

FEBRUARY, 2019

CiteFactor

Науковий журнал «ΛΟΓΟΣ. Мистецтво наукової думки»

Випуск №2 (Лютий, 2019)

Наукове періодичне видання.

Свідоцтво про державну реєстрацію ЗМІ: КВ №20521-13361Р від 02.07.2018.

◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇ **ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ**
PEDAGOGICAL SCIENCES ◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇

УДК 37.013.2:929

**БІОГРАФІСТИКА У ВИВЧЕННІ І РОЗВИТКУ ГОЛОВНИХ
КОМПОНЕНТІВ ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ**

Розман Ірина Іллівна

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри філологічних дисциплін та соціальних комунікацій
Мукачівський державний університет
Україна

Анотація. У статті зосереджена увага на основних проблемах і тенденціях, важливих для визначення ролі місця педагогічної біографістики в системі педагогічних знань та її дисциплінарного статусу. Розглянуто питання значення та вживання термінів біографістика та персоналія та обґрунтовано необхідність їх вивчення як головних компонентів загальної педагогіки.

Ключові слова: біографістика, персоналія, дослідження, перспектива, об'єкт наукового пізнання.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ.

В Україні наприкінці ХХ ст. В.С. Чишко, який першим у роки незалежності виступив зі спробою сучасного осмислення досвіду, шляхів і перспектив розвитку світової біографіки, чи не першим у межах однієї монографічної праці по-новаторському висвітлив процес розвитку біографічних досліджень і видавничої діяльності, охопивши при цьому в комплексі як написання історичних і літературних біографічних праць, так і підготовку довідкових видань («словниковобіографічну діяльність») у [1, с. 49].

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ.

Певна сукупність досліджуваних явищ забезпечує організований й цілеспрямований аспект вивчення та визначає значення особистості, складаючи певну педагогічну систему. Тим самим, з'являються педагогічні технології як відносна цілісність підходів, способів, прийомів, засобів і послідовних заходів, спрямованих на вивчення і розвиток особистості. Ці складові пронизують педагогічну біографістику. Сутність категорій базових термінів біографістики визначено вченими гуманітарних наук: педагогів: Н. Дічек, О. Сухомлинська, В. Чишко, Н. Попик; філософів: О. Валевського, І. Голубовича, В. Менжулінта ін.; психологів: Б. Ананьєв, Н. Логінова, С. Рубінштейн та ін.; історії: І. Беленькій, Л. Репіна, П. Попик, В. Чишко, О. Ясь.

МЕТА СТАТТІ.

У перегляді існуючих у науковій літературі стереотипів та утверджень щодо понять біографістика та персоналія.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ.

Без сумніву, неможливо заперечувати той факт, що пласт зібраних і опублікованих у найрізноманітніших формах історико-біографічних даних у всьому світі належать до числа найбільш важливих національних гуманітарних інформаційних ресурсів. Вченим вдалось не лише репрезентувати історію та культуру народів і держав у іменах їхніх достойників, а й на загальній сформувати своєрідний колективний портрет нації, великих соціальних груп, поколінь, відображаючи найістотніші риси та закономірності національного буття впродовж віків [8].

При визначенні об'єкту і предмету дослідження педагогічної біографістики виходимо із науково-методологічних установок, згідно з якими вони, або хоча б один із них мають бути новими в

педагогічній науці. Об'єкт наукового пізнання – це процес або явище, які породжують проблемну ситуацію і виступає сферою пошуку, а предмет – це його найбільш значущі властивості, сторони, особливості, це те конкретне, що виявляється. Вони співвідносяться між собою як загальне і часткове, предмет знаходиться в межах об'єкта [8, с. 42-51].

Структура педагогіки та система педагогічних наук представляє собою визначений, але не зовсім однозначний погляд на педагогічні дослідження. Саме біографістика є невід'ємним компонентом педагогічної науки, тому що досліджує персоналія і тісно пов'язана з основними складовими педагогічної теорії: фактографічними знаннями, результатами дослідження, впровадження в життя та опис у наукових виданнях.

Педагогічні персоналія у статусі учених-теоретиків, учителів-практиків, діячів-просвітян виступали творцями педагогічних теорій, концепцій, ідей, тож вони завжди конкретні особи та мають своїх авторів і критиків. Педагогічні персоналія реалізують на практиці педагогічні технології, продукуючи досвід, який дозволяє їх заперечувати, удосконалювати, запроваджувати інновації. Вони є організаторами науки, навчально-виховного процесу, забезпечують управління і керівництва розвитком системи освіти і шкільництва. З рештою, окремим важливим різновидом педагогічних систем є авторські педагогічні системи (В. Сухомлинського, А. Макаренка, М. Монтесорі, Ф. Шаталова та ін.), які становлять фундамент і визначають розвиток педагогічної думки та усієї педагогіки як окремого феномену суспільного життя у гуманітаристиці [1, 4].

Ці зрозумілі постулати стверджують важливу роль і функції педагогічної біографістики у розвитку педагогічного знання. Зрозуміти закономірності його розвитку можливо лише через з'ясування генези та постійної трансформації, модернізації педагогічних ідей і конструктів, які завжди персоналізовані. А для досягнення цього, своєю чергою, слід вивчити і зрозуміти їхніх носіїв – педагогічних персоналія в усьому розмаїтті проявів їхньої життєдіяльності. На виконання цієї місії покликана педагогічна біографістика.

Її місце в системі педагогічних наук прописано лише «опосередковано», неформально, а офіційний статус залишається невизначеним, попри те, що вона

також перебуває у щільному взаємозв'язку із ними [4, 5, 10].

Означена вище рефлексія окреслює роль і значення як педагогічних персоналій, так і педагогічної біографістики загалом у вивченні і розвитку головних компонентів загальної педагогіки (загальна теорія, теорія виховання, дидактика, управління освітніми системами); вікової педагогіки (дошкільна, шкільна, андрагогіка); педагогічної компаративістики (вивчення і зіставлення освітніх і виховних систем у різних країнах); педагогіки, що становлять окремі наукові напрями – соціальна, професійна, історія педагогіки і освіти, народна (етнопедагогіка), позашкільна, корекційна, шкільна гігієна, методи викладання окремих дисциплін, галузева (понад 20 різновидів) [5].

Тематика вивчення педагогічних персоналій традиційно розглядається у контексті, як складова історії педагогіки. Це, з одного боку, відповідає традиції української педагогічної науки, згідно з якою педагогічна персоналія априорі розглядається в історичній ретроспективі. З іншого боку, вона не зовсім вписується у традиції західної педагогіки, де у такому сенсі поняття «персоналія» не вживається, а натомість у такому вигляді використовується загальноприйняте у гуманітаристиці поняття «біографія». Це стрижневе питання потребує предметного розгляду [5].

Комплекс проблем, що стосуються змісту, предмету, завдань, інших компонентів історико-педагогічної науки достатньо розроблений у науко-методологічному відношенні (С. Бобришев, М. Богуславський, Л. Ваховський, Н. Гупан, О. Джурицький, Н. Дічек, О. Сухомлинська) [10].

Синтезуючи цей доробок, зосереджуємося на основних питаннях і тенденціях, важливих для визначення ролі місця педагогічної біографістики в системі педагогічних знань та її дисциплінарного статусу.

Історико-культурний процес у широкому соціокультурному і антропологічному сенсі, що включає співвідношення різного рівня педагогічних феноменів із сьогоденням у контексті суспільних умов їхнього існування та закономірностей розвитку людини – об'єкт вивчення педагогіки. [9, с. 42]. Через взаємне переплетення таких сфер, як історія людства; «людина, що виховується»; історична динаміка соціальних інститутів, включно зі структурами освіти і виховання; генеза духовної і матеріальної культури; безпосередній розвиток теорії і практики навчання і виховання, історія педагогіки трактується не лише як педагогічна, а й як історична, антропологічна, соціальна, культурологічна наука [1, с. 9-10].

Абсорбуючи різні, зокрема й дискусійні рефлексії, вважаємо, що предметне поле історико-педагогічної науки має визначитися її головними структурними компонентами: історія освіти, історія педагогічної думки як сукупність, народна педагогіка як сукупність етнокультурних традицій [5].

Принципове значення для нашого дослідження має обґрунтована

О. Сухомлинською у статті «Концептуальні засади розвитку історико-педагогічної науки в Україні» [9] позиція, згідно з якою чи не вперше в українській педагогіці пропонувалося винести в «окремий предмет» історико-педагогічного дослідження «творчу біографію педагога» – персоналію. Розуміючи, що ця проблема має багато прихильників і противників, свою позицію вчена аргументувала тим, що, поперше, ідеї, висловлені педагогом минулого часто

не відповідають, навіть суперечать чинній освітній практиці, але сам мислитель «формує в творчості парадигму», яка може проявитися через десятиліття. По-друге, життя педагога, його «особиста біографія часто є основою наукової реконструкції епохи, висвітлює концептуальний досвід того чи іншого періоду», тобто, «духовна біографія... дає матеріал для реконструкції, зіставлення й висновків історико-педагогічного характеру» [9, с. 43].

У 2001 р. в тому ж часописі з'явилася ще дві методологічно важливі статті. О. Сухомлинська у контексті історико-педагогічного дискурсу ще раз ствердила, що феномен педагогічної персоналії «завжди буде одним з напрямів історико-педагогічних досліджень», особливо у переломні часи, коли, неперглядаються чинні канони, а сама персоналія, яку «ми повертаємо із небуття, і своїм життям. і своїми ідеями підтверджує рух історії, її мінливість, непердбачуваність і вразливість» [9, с. 45].

Н. Дічек, однією з перших у українській педагогічній науці, виходячи з «масовості появи історико-педагогічних праць», присвячених життєдіяльності педагогічних персоналій задекларувала потребу виокремлення «біографічних досліджень в її «окремій галузь». Аргументуючи цю позицію, вчена покликала на досвід як української історичної науки, так і зарубіжні біографічні дослідження, які ставлять різні наукові цілі при вивченні життєдіяльності персоналії, її місця в соціально-культурному середовищі, переживань, поглядів і внеску в науку або культуру, але «обов'язково відображають картину життя особи в цілому, враховують і висвітлюють взаємозв'язок індивідуальної історії суспільства», роблять важливі культурологічні узагальнення і висновки [2, с. 16].

Узгоджуючи узагальнений апарат та методологічні і методичні засади історичної науки на «споріднену з нею історико-педагогічну предметну галузь» і враховуючи специфіку останньої, Н. Дічек, поперше, фактично запровадила до наукового обігу саме поняття «педагогічна біографістика», яке, згодом, на жаль, як відзначалося, «загубилося» й було витіснене дещо штучним поняттям «педагогічна персоналістика». По-друге, вчена запропонувала її тлумачення як «сфери науки, об'єктом котрої є особа педагога (освітнього діяча, вчителя, суспільно-культурного діяча, вченого, керівника освіти тощо), як явища історії в її різноманітних зв'язках з суспільством і часом, у її духовному розвитку, діяльнісних проявах в освітньо-культурному просторі». По-третє, було визначені важливі аспекти і орієнтири (наукові підходи, методи, джерела, функції тощо) розвитку біографістики як напряму дослідження історії педагогіки [2, с. 17-19].

Деталізований аналіз реферованих виступів авторитетних українських учених має концептуально важливе значення для нашого дослідження, адже дозволяє окреслити науково-методологічні орієнтири, підходи, засади визначення і характеристики педагогічної біографістики як наукового феномену.

Передусім формулюємо базове положення, згідно з яким, зважаючи на сучасний рівень емпіричних і науково-теоретичних знань української історико-педагогічної науки (нагромаджений масив досліджень про педагогічні персоналії, їхню джерелознавчу базу, дослідницький інструментарій тощо) і домінуючи в ній методологічні концепції, рефлексії, вважаємо, що педагогічна біографістика має розглядатися як її окрема самостійна галузь або субдисципліна, що

має свій об'єкт і предмет дослідження, поняттєво-категорійний апарат, дослідницькій інструментарій, інші необхідні атрибути.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.

Отже, у перспективі, зокрема, зважаючи на згадуваний західної педагогіки і соціології, вважаємо, що педагогічна біографістика має зайняти окреме місце у системі педагогічних наук у статусі самостійної дисципліни або наукового напрямку. Слід розуміти,

що сучасні й наступні суспільні і наукові виклики вимагатимуть розглядати феномен біографії не лише під кутом вивчення життєдіяльності педагогічної персоналії у минулому задля її актуалізації у сьогодення, а й ефективно застосовувати весь потенціал біографістики для вивчення як сучасних педагогів (що вже реалізується при складанні біобіографії тощо), так і комплексного вивчення інших учасників освітнього і виховного процесу.

Список використаних джерел:

1. Джуринский А.Н. История педагогики и образования : учебник для бакалавров, 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Издательство Юрайт, 2013. 676 с. URL: http://urss.ru/PDF/add_ru/159473-1.pdf.
2. Дічек Н. Біографічний метод як інструмент дослідження вітчизняної історії педагогіки. Шлях освіти. 2001. № 4. С. 15-19.
3. Наукові біографії вчених України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. URL: <http://nbuv.gov.ua/people/persons.html>.
4. Петровская И.Ф. Биографика. Введение в биографику. Источники биографической информации о россиянах. 1801-1917 гг. С-Пб. : IOGOS, 2003. 490 с.
5. Попик В.І. Всесвітня біографічна інформаційна система і завдання формування Українського національного біографічного архіву. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Київ, 2006. Вип. 16. С. 467-481.
6. Попик В. Теоретичні та методичні проблеми біографічних досліджень. Українська біографістика = Biographistica Ukrainica : зб. наук. праць. НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського, Ін-т біографічних досліджень / редкол. : В.І. Попик (відпов. ред.) та інші. Київ, 2008. Вип. 4. С.
7. Сисосва С.О., Кристопчук Т.Є. Методологія науково-педагогічних досліджень : підруч.. Рівне : Волинські обереги, 2013. 360 с.
8. Сухомлинська О.В. Концептуальні засади формування духовності особистості на основі християнських моральних цінностей. Шлях освіти. 1999. № 1. С. 41-45.
9. Українські біографічні довідкові видання XIX-XX ст.: історичні та теоретико-методичні засади. Запоріжжя : Дике поле, 2010. 286 с.
10. Чипко В. Біографічна традиція та наукова біографія в історії і сучасності України. Київ, 1996. 240 с.

BIOGRAPHY IN THE STUDY AND DEVELOPMENT OF THE MAIN COMPONENT OF GENERAL PEDAGOGY

Rozman I.

Mukachevo State University
Ukraine

Abstract. The article focuses on the main problems and trends that are important for determining the role of the place of pedagogical biography in the system of pedagogical knowledge and its disciplinary status. The questions of the meaning and usage of the terms biographical and personalia are considered and the necessity of studying them as the main components of general pedagogy is substantiated.

Keywords: *biography, personalia, research, perspective, object of scientific knowledge.*

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>